

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN EKONOMİ POLİTİĞİ

Doç Dr. İ Melih Baş

Beykent Üniversitesi, İşletme Bölümü, Beylikdüzü, İstanbul

ÖZET : Sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki tartışmalar tam bir kaotik görünümde. Hem politik yaklaşımlar arasında hem de içlerinde bir paradoks mevcuttur. Konunun mühendislik-etik-iktisat üçgeninde ele alınması gereği açıktır. Bu bağlamda mühendislik ekonomisi açısından yeni gelişmeler vardır. Sorunun çözümü, eko-toplumcu bir ekonomi-politik yaklaşımdır.

ANAHTAR KELİMELER : Sürdürülebilir Kalkınma, Mühendislik Ekonomisi, Eko-toplumculuk

SUMMARY : The discussions on sustainable development look like a chaotic picture. There are paradoxes between and within the different political approaches. It is very clear that the matter must be handled within a triangle of Engineering - Ethics - Economics. In this context, there are brand-new developments in the engineering economics. As a last word it is a must to say that the solution of this problematic is eco-socialism.

GİRİŞ

Sürdürülebilir Kalkınma (SK) kavramı, son dönemde herkesin istediği anlamı yüklediği ya da her yere çekilebilen bir kavram olmaya başlamıştır. Aslında “çevre” ve/veya “ekoloji” konularında ekonomi-politik bakış açısından genelde bir kavram ve dolayısıyla anlam kargaşası yaşanmaya başlamıştır. Bu farklılıklar üzerine ilginç bir ele alış, London School of Economics and Political Science’ dan Yvonne Rydin ile King’s College London’ dan George Myerson’ un birlikte yazdıkları “Çevre Dili Yeni Bir Retorik” adlı çalışmalarında yer alıyor. Her ne denli bu ele alışta katılmadığımız yerler varsa da, SK kavramı konusunda tek bir tanım olmadığı, farklı perspektifler olduğuna ilişkin somut bir örnektir.

Tablo 1 : Sürdürülebilir Kalkınma (SK) Perspektifleri

Yaklaşım	Bolluk benzeri	Sosyal seçim	Yeni ekonomi	Büyümenin sınırları
Gelişme	Cari büyüme	Marjinal değişim	Esaslı değişim	Sıfır büyüme
Çevresel Koruma	Olumlu geri besleme	Değişim hadleri zorunlu	Cari olumsuz geri besleme	Büyümeye kesin sınırlar
Eşitlik	Yeniden bölüşüm olanaklı	Yeniden bölüşüm büyümeye bağlı	Y.B. SK için ön koşul	Y.B. şimdi olanaklı
Anahtar figürler	Schmitt-Heiney	David Pearce	Ekins	Meadows Daly

Sürdürülebilirlik spektrumu Zayıf

Güçlü

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı , "farklılık sürdürülebilirliğin zayıf-güçlü spektrumunda yayılıyor ve güçlü sürdürülebilirlik, ekosistemin önceden önlem alınarak korunması ve tüm doğal sermayenin bakımı" olarak nitelendiriliyor. Zayıf sürdürülebilirlik daha çok 'kritik doğal sermaye'nin korunmasına odaklanıyor ve yaşam sistemlerinin kendi içinde bir derecelendirme ve ikame olanaklarını göz önüne alıyor. David Pearce ve arkadaşlarının Londra Çevre Ekonomisi Okulu, açık bir biçimde zayıfça bir sürdürülebilirlik ölçütü benimsiyor. Oysa yeni ekonomi yaklaşımı daha güçlü bir sürdürülebilirlik ölçütüne eğilimli gözükmektedir. (Rydin ve Merson, 1996)

Sürdürülebilirlik ve SK ile ilgili ölçme konusunda da farklı birtakım yaklaşımlar mevcuttur : "kullanılan kısmın kullanılmayan kısma oranı- Hilton,1994 ; doğal varlıklar stokundaki değişim- Willis ve Benson, 1993 ; doğal varlıklarda azalma - Adger,1993 . vd." (Rydin ve Myerson ,1996)

TÜRKİYE'DEKİ SK PARADİGMALARI VEYA KAVRAYIŞLARI

Türkiye'de de bu konuda çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Kimlerin siyasal yelpazenin neresinde "yer aldığı" , çevre /ekoloji paradigmalarıyla ilgili kişilerce bilinmekte veya aşağıda sunulan potpuriden anlaşılabilir :

1. "Eğer biz, çevreyi kirlüten öder prensibini ilk adım olarak uygulamayı kabul edip, bu konuda adımlar atarsak, diğer adımlar arkasından gelir" (Orhan Uslu, 1988).
2. "Rio Zirvesi'nin Çevre Manifestosununun 16. md sinde şöyle belirtiliyor : ' Kirleticinin prensip olarak çevre zararlarının masraflarını karşılaması göz önünde bulundurulmalı ve fakat kamu çıkarını göz önünde bulundurarak ve dünya ticaretini ve yatırım faaliyetinin zarar görmesi engellenerek bu yapılmalıdır ' İşte kirlitenin ödemesi ilkesi böyle bir ilke ! Bu insanlarla alay etmektir. Yatırımcılık ve dünya ticareti çok yaşasın ! (H Yeşil, 1996).
3. "Özellikle sermaye kesiminin SK tartışmalarına baktığımız zaman bu sakın kapitalizm anlamında olmasın " (Oktay Ekinci, 1996)
4. "Sanırım SK tezi bir kenara atılmamalı, muhakkak bir yerinde yakalamak gerekiyor" (Can Hamamcı,1996)
5. "Çağdaş çevrecilik akımı, toplumda her türlü çatışmayı reddeden, ahenge, dengeye ve barış içinde birlikte yaşamaya dayanan bir kavramdır." (Ruşen Keleş, 1997)
6. "İnsanı şekillendiren iç yapılar olarak ideolojilerin sürekliliği ortadayken, Raymond Aron, Edward Shils ve Daniel Bell gibi yazarlarla başlayan ve günümüze değin süren ideolojilerin sönmesi tezi, büyük ölçüde yapılan tanımlama biçimlerinden kaynaklanan bir durum" (Ufuk Uras, 1993)
7. "Gelişmekte olan ülkelerin çevre sorunlarının çözümünde rol üstlenen bir diğer kurum da Dünya Bankası'dır. Banka kentsel çevrenin niteliğinin yükseltilmesi ve doğal çevrenin korunması için yöntemler geliştirmekte, ekonomik yardımı çevre koşuluna bağlamaktadır" (Ruşen Keleş, Can Hamamcı, 1997)
8. " Burada bir parantez açıp, Dünya Bankası'nın başkanışmanlarından L. Summers'ın önerilerini anımsatmak gerekiyor. Summers, çevre kirliliğine yol açan sanayilerin yoksul Güney ülkelerine transfer edilmesi gerektiğini savunarak, zehirli atıkların az gelişmiş ülkelere gönderilmesinin günahı yoktur diyor ve önerisini 12.12. 1991 tarihli bir memo ile DB içinde yayıyor" (Temel Demirer ve Ö. Orhangazi, 1997)

- 9 "Bu nedenle, uluslararası şirketleri politikalarını gerçekleştirici bir örgüt karakterinde olan Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların onayladığı bir kalkınma planının sürdürülebilir kalkınma ve çevre anlayışı, bu güçlü azınlığın çıkarı açısından anlaşılmalıdır" (İrfan Erdoğan ve N Ejder, 1997)
- 10 "Doğaya ve doğanın yıpranmasına parasal ölçüler biçilmesinin nedeni de anlatılıyor, burada ölçümlemeye nasıl tahlil edilebilir? Ölçme için en elverişli araç da 'para'... O halde doğa ile ilgili herşeye parasal değer biçilmelidir Hollanda'da, Almanya'da, ABD'de bu ölçümler yapılmış bile Sonra da değerlendirmenin ortaya çıkardığı sorun ve konular teker teker anlatılmış Bu tartışmaların yeni ekonomi teorilerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir rol oynayacağını sanıyorum" (A. Başer Kafaoğlu, 1992).
- 11 "Yaşam Parayla Ölçülmez" (İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın Nükleer Santral Basın Bildirisi'nden Cumhuriyet gazetesi'nin manşeti, 31 10.1997)
- 12 ".....Hocam Ahmet İnam'ın açtığı Teknoloji dersinde, teknolojinin Batılı insanın doğaya tahakküm fikrinin bir ürünü olduğu yolunda bir fikirle karşılaştım.... Marxism ve ekofeminizm gibi bazı bakış açıları çalışmamın kapsamı dışında kalmıştır..." (Hasan Ünder, 1996).
- 13 "Marksist anlayışta, insanın doğayı kontrolü, yabancı halk üzerinde bir galip gibi, doğanın dışında duran biri gibi, doğanın üzerinde hüküm sürme değeridir" (İrfan Erdoğan, 1997)
- 14 " Serbest piyasa çevreciliğinin bu üç temel ilkesi yani kişisel çıkar dürtüsü, mülkiyet hakkının varlığı ve bilginin subjektifliği, kaynak kullanımında siyasi iktidarın ve bürokrasinin ağırlığını azaltmaya yöneliktir. Sürdürülebilir gelişme yaklaşımı ise, doğal kaynak kullanımında siyasi ve bürokratik kontrolün artmasını savunmaktadır.... Bu iki yaklaşım arasında topyekün bir tercih yapılması mümkün ve yararlı görünmemelidir" (Vural Fuat Savaş, 1997)
- 15 " Kendilerine özgü tarzları ile Türkiye gündemine giren Yeşil - ekolojist örgütlenmelerin varlığı, ülkemizde çevreci anlayışlar arasında da bir ayırım yaratıyor. En genel ve kaba hatlarıyla bu ayırımın bir yanını çevreciliğin bir tür modern muhafazakarlık olarak algılanışı (görüş sahibi Türkiye Çevre Vakfı Gn Skr. Engin Ural), diğer yanını ise yeşil ekolojistler oluşturuyor (karşıt görüş Ruşen Keleş)" (E Y Özdek, 1993)

Yukarıda verilen potpuri daha da uzatılabilir Dikkatli izleyiciye SK paradigmaları ve bunları algılayışlar konusunda yeterli mesaj verilebildiğini ve Sn Özdek'in yukarıda alıntı yaptığımız doktora çalışmasında daha da ayrıntı bulunabileceğini belirtmekle yetiniyoruz

SK'DAN EKO-TOPLUMCU PARADİGMAYA DOĞRU

Konunun etik-mühendislik-iktisat üçgeninde ele alınması için öncelikle gereksinim kavramının sorgulanması istek kavramından ayırd edilmesi gerekiyor Ne , Ne kadar, Kimin için, Niçin, Nasıl ve Nerede üretilecektir? Bunların serbest piyasa çevreciliği ile ya da bunun Neo-Keynesgil versiyonu olan SK ile veya da SK paradigmasının David Pearce ve arkadaşları tarafından Britanya için üretilmiş kılıflı versiyonu ile çözülmesinin olanaklı olmadığı kanısındayız.

Çözümün gereksinim olgusunun özellikle Malinowski'nin yaklaşımları ışığında ele alınması (ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Melih Baş, 1994) ve ardından eko-toplumcu bir toplumsal tasarımın ipuçları için çalışmalar yapılması gerekiyor (bu konudaki kişisel yaklaşımım Toplumsal Araştırmalar Vakfı'nın Ekonomiye Soldan Bakış adlı Sempozyumunda sunulmuş olup, ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Melih Baş, 1995).

Yukarıda anılan bildirimizden birkaç başlık aşağıda sunulmuştur.

- a. Özdeksel gönence dayalı ve teknolojinin gelişmesine sorunları çözücü bir rol yükleyen, üretici güçler kuramının kaçınılmaz sonucu olan açık uçlu büyüme yerine doğal yaşamın niteliksel düzeyini arttırmayı amaçlamak ;
- b. Küçük, özerk hem siyasal hem ekonomik özyönetimli yerleşim birimleri oluşturmak; (yapıtasarıcılık alanında uzman kimi ilerici aydınların, sorunun çözümünün kent tasarımında yattığı düşüncesinde direnmelerini ve “kentleşmeme” yaklaşımına soğuk bakmalarını Marx ve Engels’in Alman İdeolojisi adlı yapıtlarındaki kent yanlılığının etkisine bağlıyorum);
- c. Küçük ve özerk yerleşim birimlerinde yaşayan küçük topluluklarda yönetimin doğrudan (temsili değil) demokratik katılımlarla karar verme süreçleri oluşturmak ve bunu sıfır sıraerik ilkesiyle çalışan, kendini yöneten takımlar aracılığıyla somutlaştırmak;
- d. Albert ve Hahnel’in katılımcı ekonomi yaklaşımlarındaki gibi, tasarımın birçok kez yinelenmesi, üretim ve tüketim danışma kurulları gibi yeni tasarımları benimsemek;
- e. Gerekli olduğunda kişilerarası veya topluluklararası ağ iletişiminin kurulmasını sağlamak;
- f. Kovboy ekonomisi mantığı yerine uzay gemisi ekonomisi mantığına dayalı yetinme ekonomisini benimsemek; kendine yetrli tarımın odak noktası alınmasıyla piyasa için üretimden kendi i,çin üretime doğru gitmek;
- g. Piyasa ekonomisinin istek yapıcıları aracılığıyla oluşturduğu ve kısıktırdığı yapay isteklerden gerçek gereksinimlere dönmek ve bunların doğal ve yerel olanaklarla karşılanmasını örgütlemek (üstelik gereksinimlerin sınırsız olduğu safsatasını da yadsımak);
- h. “İyelik” yoluyla değil de “olmak” yoluyla mutlu olma biçimini benimsemek;
- i. 3R ilkesine (Reduce, Recycle, Reuse) gerçekten uymak;
- j. Sınai teknoloji fanatizmini bırakıp, olanaklı düzeyde basit , temiz , sıfır hatalı ve risksiz teknolojilere yönelmek;
- k. Canlı cansız tüm varlıkların hem kendi içlerinde hem de birbirleri arasında farklıların eşitliği temeli üstüne yapılanmak;

..... vb

SONSÖZ : ?

KAYNAKÇA

Baş, İ.M. (1994) : İstek mi Yoksa Gereksinim mi? Özellikle Malinowski, **Ağaçkakan, 2 (17-18): 8-11.**

Baş, İ.M. (1995) : Demokratik ve Katılımcı Bir Ekonomi Arayışı Panel Bildirisi, **Ekonomiye Soldan Bakış Sempozyumu Bildiriler Kitabı** içinde, İstanbul, Alan Yayıncılık

Demirer T ve Ö. Orhangazi (1997) : **Koyunlar, Kurtlar, Köpekler**, İstanbul, Alan Yayıncılık

Ekinci O. (1996) : **Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı** , Ankara ,TMMOB

Erdoğan İ ve Ejder N. (1997) : **Çevre Sorunları**, Ankara, Doruk Yayınları

Hamamcı C (1996) : **Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı**,Ankara,TMMOB

Kafaoglu A B ve Kafaoglu T B -çevirenler- (1992) : **Yeşil Ekonomi İçin Mavi Kitap**, Yazan: David Pearce, İstanbul, Boyut Yayınevi

- Keleş R. ve Hamamcı C (1997) : **Çevrebilim**, Ankara, İmge Yayınevi.
- Keleş R. (1997) : **Çevre ve Siyaset, İnsan Çevre ve Toplum**, Ankara, İmge Yayınları
- Myerson G. ve Rydin Y (1996) : **The Language of Environment A New Rhetoric**, London,
University College London Press Ltd
- Özdek Y E. (1993) : **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Ankara, TODAİE
- Savaş V F. (1997) : **Doğal Kaynak Kullanımında İki Alternatif : Sürdürülebilir Gelişme ve Serbest Piyasa Çevreciliği, Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler Yeni Yaklaşımlar**, Ankara, Friedrich- Naumann Vakfı.
- Uras U. (1993) : **İdeolojilerin Sonu mu ?**, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- Uslu O (1988) : **Çevre ve Kalkınma İlişkileri Toplantı Konuşmaları Kitabı**, Ankara, Türkiye Çevre Vakfı Yayını
- Under H (1996) : **Çevre Felsefesi**, Ankara, Doruk Yayınları
- Yeşil H (1996) : **Doğa ve İnsan**, İstanbul, Dönüşüm Yayınları

